

Pisarapuuttumisen malli ja kaikkia hyödyttävät toimintamallit osaksi EsTT:n harrastetoimintaa

Espoon telinetaiturit ry eli EsTT on espoolainen voimisteluseura, jolla on eri puolilla Espoota neljä eri toimipistettä eli voimistelusalua. Kilpatoiminnassa mukana on miesten ja naisten telinevoimistelu, trampoliinivoimistelu, akrobatiavoimistelu ja teamgym. Harrastepuolella näiden lajien lisäksi on muun muassa PerheGym ja FreeGym. Harrastetoiminnassa mukana olevat ovat 1-vuotiaita ja vanhimmat eläkeikäisiä. Suurin osa harrastajista on kouluikäisiä, jotka harrastavat 1–2 kertaa viikossa. Harrasteryhmiä on tällä hetkellä yhteensä 253. Kun mukaan lasketaan myös Leiki&Liiku-toiminta, koululaisten kulps-käynnit, WAU-kerhot, yksityis- ja oheisharjoittelut sekä koululaisten lomaleirit, on viikossa järjestettävien harjoitusten lukumäärä pelkästään harrastepuolella yli kolme sataa. Harrasteryhmien ohjaajia on palkkalistoilla noin 140 henkeä. EsTT kuuluu siis Suomen suurimpiin voimisteluseuroihin.

Työssäni EsTT:n harrastetoiminnan koordinaattorina joudun vähintään viikoittain ratkomaan ongelmatilanteita, joissa harrastustoiminnassa mukana oleva lapsi käyttäytyy niin, että se häiritsee muiden harrastamista, aiheuttaa vaaratilanteita, vaikeuttaa ohjaajan työskentelyä tai kaikkia näitä yhtä aikaa.

Ryhmässä toimiminen vaatii monenlaisia taitoja. Vaikka lapsi tulee EsTT:lle oppimaan voimistelua, on tarkoitus samalla oppia myös ryhmässä toimimisen taitoja, ohjeiden kuuntelua, sinnikkyyttä, epäonnistumisen sietämistä, kannustamista ja niin edelleen. Ongelmia on saatu ratkaistua yhdessä vanhempien kanssa, mutta usein itselleni on jäänyt tunne siitä, että haluaisin vielä paremmin ymmärtää lasten moninaisia erityistarpeita ja syitä ongelmalliseen käytökseen. Toinen näkökulma liittyy siihen, että nuorten ohjaajien esihenkilönä ja kouluttajana minun tulee kyetä auttamaan myös ohjaajia kohtaamaan hankalia tilanteita, monenlaisia oppijoita ja vaihtelevanlaisia ryhmädynamiikkoja.

Lapsia harjoittelemassa puolapuilla EsTT:n voimistelusalissa Leppävaarassa Kameleonten-urheiluhallissa. *Kuvaaja: Anna Holopainen*

Pisarapuuttumisen malli EsTT:n harrastetoimintaan

Cacciatore (22.10.2024) on ollut mukana kehittämässä niin sanottua pisarapuuttumisen mallia. Malli toimii erityisesti varhaiskasvatuksessa ja koulumaailmassa, mutta sitä voi soveltaa myös harrastustoimintaan.

Pisarapuuttuminen on toimintamalli kiusaamisen ja häirinnän ennaltaehkäisevään puuttumiseen. Pisaralla tarkoitetaan niitä pieniä hetkiä, jotka eivät vielä ole varsinaista kiusaamista, mutta jotka voisivat kehittyä sellaiseksi ja jotka voivat tuntua eri osapuolista ikäviltä. Oleellista on pysäyttää tilanne heti, kun tilanne osuu kohdalle ja osallistaa lapset pohtimaan tapahtunutta. Uhreja ja syyllisiä ei etsitä. Tämä edellyttää aikuisen näkökulman muutosta sen suhteen, ettei aikuinen toimisi tuomarina ja yrittäisi ratkaista tilannetta tai langettaa tuomioita. Sen sijaan aikuinen ohjaa keskustelua auttaa lapsia tunnistamaan häirintää. Kun lasten kanssa saadaan aikaiseksi keskustelu siitä, mitä tapahtui, voidaan pohtia myös sitä, miltä tapahtunut tuntuivat eri osapuolista ja oliko se kaikista kivaa, oikein ja reilua. Lopuksi voidaan yhdessä sopia, ettei jatkossa enää toimita samalla tavalla. (Cacciatore 22.10.2024; Väestöliitto.)

Olen aina aktiivisesti ohjeistanut ohjaajia puuttumaan välittömästi jo ihan lieviinkin epäasiallisiin puheisiin tai eleisiin sekä puhunut siitä, että asioihin kannattaa puuttua jo silloin, kun ne ovat pieniä. Jos pieniä asioita katsoo läpi sormien, on vaarana se, että ryhmän toimintakulttuuri etenee varsinaiseen kiusaamiseen. Tällöin tilanne on jo vakava ja selvittely vaatii paljon aikaa eri osapuolilta. Ilokseni huomasin, että pisarapuuttumisen malli on hyvin linjassa sen suhteen, miten olen itse toiminut ja miten olen muitakin ohjaajia ohjeistanut toimimaan. Pisarapuuttumisen malli on toki huomattavasti selkeämpi ja strukturoidumpi rakenteeltaan verrattuna omiin toimintamalleihini ja ohjeistuksiini.

Pisarapuuttumisen malli on suunniteltu päiväkotij- ja kouluympäristöihin. Ne toiminevat yhtä lailla myös esimerkiksi iltapäiväkerhoissa, joissa lapset viettävät aikaa 2–4 tuntia kerrallaan. Pisarapuuttumisen malli vie varsinkin alussa paljon aikaa, kun kaikki lapset pitäisi saada osallistettua monivaiheiseen keskusteluun. Cacciatore (22.10.2024) mainitsi, että varsinkin alussa samat keskustelut voi olla tarpeen käydä jopa muutaman minuutin päästä uudelleen ennen kuin koko ryhmä sisäistää asian ja ajatuksen. Lasten oppiminen ja käyttäytymisen muutos ei tapahdu hetkessä, vaan se vaatii aikaa ja toistoja. Vaivannäkö kuitenkin kannattaa, sillä ryhmä voi oppia hyvään ja kunnioittavaan käytökseen, jolloin aikaa ei enää kulu riitojen selvittelyyn.

Edellä mainituissa ympäristöissä lapset viettävät keskenään suuren osan päivästä ja yleensä ryhmän jäsenet pysyvät samoina. Asia on toisin harrasteryhmissä, joissa alle kouluikäiset käyvät harrastamassa kerran viikossa 45 minuuttia kerrallaan. Ryhmän koko saattaa muuttua ja aina vähintään muutama on poissa. Viimeistään kesätaun jälkeen muodostuvat taas uudet ryhmät. Aikajänne on siis harrasteryhmässä paljon lyhyempi kuin varhaiskasvatuksessa tai kouluissa. Lisäksi lapset tulevat harrastukseen ennen kaikkea liikkumaan, ja siksi 45–60 minuutin harjoituksista voi varata aikaa lyhyihinkin keskusteluihin vain poikkeustapauksissa. Pisarapuuttumisesta olisi siis löydettävä harrastetoimintaan jonkinlainen kevennetty malli, jossa “pisaroihin” puututaan järjestelmällisesti, mutta jossa keskusteluihin ei kuluisi liikaa aikaa.

Ensiksi on syytä mahdollisimman tarkasti määritellä, mitä “pisaroilla” tarkoitetaan. Väestöliiton nettisivujen mukaan pisarat ovat pieniä ja ohikiitäviä hetkiä, jolloin joku lapsi ärsyttää, testaa, sulkee pois leikistä, repii vaatteita tai nauraa toiselle lapselle. Lapsi ei todennäköisesti halua tarkoituksella kiusata tai aiheuttaa pahaa mieltä, mutta hän ei vielä tunnista epäasiallista käytöstä eikä osaa asettua toisen asemaan. Omien kokemusteni perusteella voin sanoa, että EsTT:n toiminnassa “pisarat” ovat usein esimerkiksi sitä, ettei haluta olla jonkun tietyn lapsen parina, ei haluta olla jonkun tietyn lapsen vieressä tai lähellä, ohitellaan jonossa, kosketaan ilman lupaa, pyöritellään silmiä tai kommentoidaan arvostelevasti toisten tekemiä liikkeitä. Kokemukseni mukaan ohjaajat tunnistavat aika hyvin tällaiset tilanteet, mutta eivät aina ehdi huomata kaikkea. Joskus tapahtuneet “pisarat” tulevat tietoon vasta jälkikäteen, kun lapset kertovat niistä vanhemmilleen kotona ja vanhemmat sitten ovat yhteydessä asiakaspalveluun.

Päädyin siihen lopputulokseen, että EsTT:n harrastetoiminnassa pisarapuuttumisen mallista on syytä ottaa käyttöön kevennetty muoto keskustelun toteuttamisen suhteen. Vaikka lasten ottaminen mukaan keskusteluun auttaisi lapsia itse oivaltamaan ja tunnistamaan häiritsevää käytöstä, veisi se lähtökohtaisesti liian paljon aikaa itse harrastustoiminnasta eli voimistelun harjoittelusta. Sitä vastoin pisara-termi voidaan ottaa jatkossa käyttöön ohjaajien koulutuksessa sekä hyödyntää toimintatapaa, jossa syyllisten ja uhrien tunnistaminen ei ole oleellista. Tapahtumia ja lasten käytöstä pyritään ikään kuin etäännyttämään ja tarkastelemaan objektiivisesti. Lasten ei tällöin tarvitse pelätä leimaantumista uhriksi tai pahantekijäksi, jolloin on helpompi keskittyä itse asiaan ja arvioida toiminnan vaikutuksia eri osapuoliin. Oleellista on myös se, että ryhmän ohjaaja muistaa aina puuttua kaikenlaisiin pisaroihin. Joskus jo pelkkä katse tai pieni ele voi riittää siihen, että lapselle tehdään selväksi se, että käytös ei ole toivottavaa.

Kulttuurinen moninaisuus lasten harrastustoiminnassa

Kulttuurisella moninaisuudella tarkoitetaan muun muassa uskontoon, kieleen, sosioekonomiseen asemaan, maailmankatsomukseen ja etnisyyteen liittyviä näkökulmia (Siljamäki & Anttila 2022, 100). Siljamäen (22.10.2024) luennolla

ymmärsin, ettei kyse siis olekaan vain maahanmuuttaja-asiasta, vaan kulttuurista moninaisuutta on myös kantaväestön välillä.

Kaikkonen ja Kauravaara (30.10.2024) puhuivat kumpikin omissa esityksissään eriarvoisuudesta ja siitä, ketkä meinaavat jäädä harrastustoiminnan mahdollisuuksien ulkopuolelle. Kaikkonen mainitsi vammaiset, maahanmuuttajat (ja erityisesti maahanmuuttajataustaisten perheiden tytöt), taloudellisesti heikossa asemassa olevat perheet, syrjäseudulla asuvat, syrjäytymisvaarassa olevat eli näkymättömät sekä erityistarpeiset oppijat (esim. ADHD, autismi). Kauravaara esitteli liikunnan intersektionaalisuuden kiekkoa, joka tuo ilmi eriarvoisuutta – ja toisaalta etuoikeuksia – aiheuttavia mekanismeja. Eri tekijöitä ovat esimerkiksi ulkonäkö, ammattiasema, toimintakyky, alkuperä, asuinpaikka, koulutus, henkilökohtaiset ominaisuudet, ikä, perhe, sosiaaliset suhteet, sukupuoli ja varallisuus. Kaikki ominaisuudet joko lisäävät tai estävät eriarvoisuuden riskiä sen mukaan, ovat ominaisuudet esimerkiksi normin mukaisia. Sekä Kaikkonen ja Kauravaara painottivat sitä, että usein samoille ihmisille kasautuu etuoikeuksia vahvistavia tekijöitä, kun taas toisille ihmisille kasautuu eriarvoisuutta lisääviä asioita. Tämä vaikuttaa siihen, miten kukin saa valinnanvaraa ja päätösvaltaa, millaisia lasikattoja ihminen kohtaa, miten hänen suhtaudutaan ja kokeeko hän syrjintää ja ulkopuolelle jättämistä.

Nuorempana olen ajatellut, että olen itse omilla ansioillani saavuttanut kaiken sen, mitä olen saanut elämässäni. Jossain vaiheessa aloin ymmärtää, miten itselleni on kasautunut valtava määrä asioita, joiden ansiosta olen monessa mielessä saanut olla etuoikeutetussa asemassa eri tilanteissa ja saan olla tulevaisuudessakin. Tämä ymmärrys mahdollistaa sen, että voi olla edistämässä tasa-arvoisempaa harrastustoimintaa ja yhteiskuntaa ylipäätään. Siksi on valtavan tärkeää, että näistä asioista puhutaan ja että mahdollisimman moni ymmärtäisi eriarvoisuuden mekanismeja. Itselleni näiden asioiden tiedostaminen oli aikoinaan valtavan iso juttu ja suorastaan tunsin itseni tyhmäksi, kun ymmärsin asian niin myöhään. Toisaalta epäilen, etteivät kaikki koskaan ymmärrä – tai ainakaan halua ymmärtää.

Siljamäen (22.10.2024) mukaan kielten moninaisuus yleensä on se ensimmäinen asia, joka tulee eteen lasten harrastustoiminnassa. Kieli on hyvin keskeisessä

asemassa oppimisessa ja sosiaalisissa verkostoissa. Harrasteryhmien ohjaajien tulisi toiminnallaan tukea oman harrastusalan kielenoppimista ja suhtautua myönteisesti monikielisyyteen. Esimerkiksi selkokielen ja tukikuvien käyttäminen, kertaaminen, monipuolinen ohjaus ja eriyttäminen hyödyttävät kaikkia oppijoita.

Tutustuin Papunetin nettisivuihin ja etsin EsTT:n harrastetoimintaan liittyviä kuvatukia. Keksinkin kuvatukien käyttöön ainakin seuraavat hetket:

- Sääntöjen kertaaminen tunnin alussa
 - Kuunnella-kortti (kuunnellaan ohjaajaa)
 - Ei kosketeta -kortti (annetaan harjoittelurauha)
 - Pysyä ryhmässä -kortti (pysytään ryhmän mukana / ei lähdetä omille teille salissa)
- Pisara- ja kiusaamistilanteissa
 - Kiusaaminen-kortti
- Kun ryhmässä on levottomuutta
 - Katsoa- tai kuunnella-kortti (kun halutaan koko ryhmän huomio ohjeiden katsomiseen/kuunteluun)
 - Keskittyä- tai keskittyä tärkeimpään -kortit
- Ryhmänhallinnan avuksi
 - Rivi- ja jonokortit
 - Pysyä ryhmässä -kortti
 - Kaksi ihmistä / kolme ihmistä -kortit (kun halutaan jakautua pareihin tai ryhmiin)

Kortteja pitäisi tulostaa ja laminoida kaikille kolmelle salillemme useita kappaleita, koska samaan aikaan voi olla käynnissä viisikin harrasteryhmää. Korteille pitäisi löytää hyvät säilytyspaikat, joissa ne pysyvät tallessa ja joista ne löytyvät helposti. Ohjaajille tulee kertoa korteista, niiden käyttömahdollisuuksista ja hyödyistä.

Ongelmana on se, että ohjaajat kulkevat ryhmien kanssa eri puolilla isoa salia. Kuvakorttien tai muidenkaan tavaroiden kuljettaminen mukana ei ole helppoa, joten yllättävissä tilanteissa kuvakorttia pitäisi lähteä hakemaan aika pitkänkin matkan

päästä ja sellainen ei ole järkevää ajankäyttöä varsinkaan, jos ryhmässä on vain yksi ohjaaja, joka ei voi jättää ryhmää yksin saliin.

Kuvakorttien ohessa voisi käyttää tukiviittomia. Asia tuli mieleeni, kun lapsillani oli hiljattain kodin ja koulun päivä, jolloin pääsin seuraamaan lasteni koulutunteja. 3-luokkalaisten opettaja näytti viittomilla esimerkiksi sen, milloin kirja piti avata tai sulkea. Viittomiseen ei tarvita mitään ylimääräisiä välineitä, ainoastaan omat kädet. Viittominen ei ole kenties yhtä selkeää kuin kuvatuet, mutta luultavasti jos niitä käyttää säännöllisesti, ne tulevat kaikille tutuiksi. Kenties ryhmän ohjaaminen voisi tietyissä tilanteissa toimia myös pelkällä viittonnalla, tai ainakin niin, ettei ohjaajan tarvitse korottaa ääntään antaakseen ohjeita niin, että kaikki varmasti kuulevat.

Papunetin mukaan kuuntelemisen tukiviittoma on asento, jossa käsi viedään korvan taakse. Ohjeiden kuuntelemiseen rauhoittumisen taito on todella tärkeä liikuntaharrastuksessa, ja sellainen asia, jonka opetteluun menee varsinkin pienillä lapsilla aikaa. En löytänyt papunetistä viittomia siihen, että pitäisi muodostaa jono tai rivi. Olen kuitenkin itse käyttänyt seuraavia eleitä, kun olen halunnut saada lapsiryhmän tiettyyn muodostelmaan:

- Rivi: etusormet yhteen ja viedään sormet erilleen kummallekin sivuille osoittamaan rivin paikkaa.
- Jono ohjaajan eteen: seisten kädet suorana edessä.
- Jono ohjaajan perään: seisten kädet suorana selän takana.

Lapsiryhmissä voisi harjoitella näitä neljää eri viittomaa hippaleikin muodossa. Lapset saavat juosta tai mennä eri liikkumistyyyleillä rajatulla alueella niin kauan kuin ohjaaja sano jonkin sanan ja siihen liittyvän tukiviittoman. Tämän jälkeen lapset tekevät mahdollisimman nopeasti ohjaajan ilmaiseaman muodostelman tai pysähtyvät kuuntelemaan ohjeita. Jännitystä voi lisätä sillä, että ohjaaja laskee sekunteja, kuinka kauan ryhmällä kestää suorittaa tehtävä ja uusista ennätyksistä aina iloitaan asianmukaisesti. Yhdessä tekeminen ja yhdessä onnistuminen voivat vahvistaa myös ryhmähenkeä.

Lopuksi

Lopuksi haluan kirjoittaa itselleni muistiin Kauravaaran (30.10.2024) sanat siitä, että erilaisuus ei itsessään ole ongelma, koska me kaikki olemme omalla tavallamme erilaisia. Se sijaan ongelma on se, jos erilaisuutta ajattelee taakkana tai rasitteena.

Lähteet:

Cacciatore, R. 22.10.2024. Lastenpsykiatri. *Haasteet taitojen harjoitteluksi, itsetuntoa, innostusta ja yhteishenkeä lisäten sekä kiusaamisen, häirinnän ja väkivallan ennaltaehkäisy pisarapuuttamalla*. Webinaariesitys.

Kaikkonen, M. 30.10.2024. Erityismusiikkipedagogi. *Kaikki mukaan – kaikki oppii*. Webinaariesitys.

Kauravaara, K. 30.10.2024. LitT, VTM. *Eriarvoisuuden monet kasvot liikunnassa*. Webinaariesitys.

Siljamäki, M. & Anttila E. 2022. *Näkökulmia kulttuuriseen moninaisuuteen: kulttuurienvälisen osaamisen kehittyminen liikunnanopettajakoulutuksessa*. Liikunta & Tiede 59 (3), 99–106

Siljamäki, M. 22.10.2024. Yliopistonlehtori, Jyväskylän yliopisto. *Kulttuurinen moninaisuus harrastustoiminnan pedagogiikassa*. Webinaariesitys.

Väestöliitto. N.d. *Häirinnän ennaltaehkäisy*. Luettavissa:

<https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/keho-ja-tunteet/seksuaalisen-hairinnan-ennaltaehkaisy/>. Luettu: 25.10.2024.

Jatkokurssin pedagogisen tehtäväni saa tekijänimelläni jakaa avoimesti aoe.fi-sivustolla ja artikkelin kirjoittajana olen huolehtinut ja vastaan artikkeliin liittyvien kuvien julkaisuluvasta.